

ideo in vertice fit ad signandum (1) eminentiam dignitatis collatae. Sed unctio confirmationis datur ad fortiter defendendam dignitatem acceptam, quod amplius est; et ideo in loco publico dari debet.

Ad secundum dicendum, quod non datur hoc sacramentum ad confessionem simpliciter, sed ad libertatem confessionis; et ideo debet dari ubi apparent illae passionis quae liberam confessionem impedire possunt.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc non est periculum: quia ligatur frons confirmati quousque desiccetur locus; et postmodum etiam secundum Hugonem (lib. 2 de Sacram., part. 2, cap. 7), debet esse sub quadam disciplina custodiendi chrismata, ne scilicet caput leve usque ad septem dies propter septem dona Spiritus sancti, sicut etiam Ecclesia septem diebus adventum Spiritus sancti in discipulis celebrat.

Solutio III. Ad tertiam questionem dicendum, quod sacramentum quod habet effectum semper permanentem, non potest iterari sine injuria sacramenti; et quia (2) in confirmatione imprimitur character, qui cum indelebilis, ideo non debet iterari.

- (1) *Al.* ad assignandum.
(2) *Al.* et ideo quia.

DISTINCTIO VIII.

De sacramento altaris, et eucharistiae.

Post sacramentum baptismi et confirmationis sequitur eucharistiae sacramentum. Per baptismum mundatur, per eucharistiam in bono consummatur. Baptismus aëstus vitiorum extinguit, eucharistia spiritualiter reficit: unde excellenter eucharistia dicitur, id est bona gratia; quia in hoc sacramento non modo est augmentum virtutis et gratiae, sed ille totus sumitur qui est fons et origo totius gratiae: cuius figura praecessit, quod manna pluit Deus patribus in deserto, qui quotidianum caeli pascabantur alimento; unde (Psalm 77, 23): « Panem Angelorum manducavit homo. » Sed tunc qui panem illum manducaverunt, mortui sunt; iste vero panis vivus, qui de caelo descendit, vitam mundo tribuit (Joan. 6) (1). Manna illud de caelo, hoc super caelum. Illud scatebat veribus in diem (2) alterum reservatum; hoc ab omni corruptione alienum. Quicumque religiose gustaverit, corruptionem non videt. Illud datum fuit antiquis post transitum maris rubri, ubi submersis Aegyptiis liberi sunt Hebraei (Exod. 14); ita hoc caeleste manna non nisi renatis praestari debet. Panis ille corporalis populum antiquum ad terram promissionis per desertum eduxit; haec eae caelestis fideles hujus saeculi desertum transeunt in caelum subvehit. Unde recte vitium appellatur, quia in via nos reficiat usque ad patriam deducit. Sicut ergo in mari rubro figura baptismi praecessit, ita in manna significatio dominici corporis. Haec duo sacramenta demonstrata sunt, ubi de latere Christi sanguis et aqua proflexerunt: quia per sanguinem redemptionis et aquam ablutionis nos redimere venit a diabolo et a peccato, sicut Israelitas per sanguinem agni paschalis ab exterminatore, et per aquam maris rubri ab Aegyptiis liberavit. Hujus etiam sacramenti ritum Melchisedech ostendit, ubi panem et vinum Abrahae obtulit (Gen. 14). Unde, ut ait Ambrosius (de Sacramentis, lib. 4, cap. 5), intelligi datur anteriora esse sacramenta Christianorum quam Judaeorum.

De institutione sacramenti.

Hic etiam ante alia consideranda occurrunt quatuor; scilicet:

- (1) *Nicolai*: id est aeternae vitae substantiam subministrat.
(2) *Al.* scaturiebat in diem.

Ad primum ergo dicendum, quod eucharistia non imprimi characterem; nec illud quod est res et sacramentum, est aliqua forma recepta in recipientem sacramentum, sicut est in confirmatione; et ideo non est similis ratio.

Ad secundum dicendum, quod confirmatio datur contra infirmitatem, prout est contracta per originale peccatum; et sic non redit, quamvis infirmitas actualis peccati redeat.

Expositio textus.

Donatio Spiritus sancti ad robur. Contra. Panis cor hominis confirmat; Psalm. 105. Ergo magis pertinet ad eucharistiam quam ad confirmationem. — Et dicendum, quod per eucharistiam roboratur caritas, per hoc autem sacramentum fides: in his enim duabus virtutibus tota virtus spiritualis aedificii consistit. Vel dicendum quod caritas perficit et roborat ad standum in seipso per modum cibi, sed confirmatio ad pugnam quam quis ab aliis patitur in confessione nominis Christi contra adversarios audaciam praebens.

Hoc sacramentum tantum a jejunis accipi et jejunis tradi debet. Propter eminentiam Spiritus sancti, qui cum sua plenitudine in hoc sacramento dat robur.

Hic sacramentum, institutio, forma, et res. Sacramentum Dominus instituit, quando post typicum agnum corpus et sanguinem suum discipulis in coena porrexit. Unde Eusebius Emissenus (1): « Quis corpus assumption ablatum erat ab oculis, et illatus sideribus, necesse erat ut die coenae sacramentum nobis corporis et sanguinis consecraret, ut coelestis iugiter per mysterium quod semel offerebatur in pretium. »

De forma.

Forma vero est, quam ipse ibidem edidit dicens: « Hoc est corpus meum: » et post (Matth. 26): « Hic est sanguis meus. » Cum enim haec verba proferuntur, conversio fit panis et vini in substantiam corporis et sanguinis Christi. Reliqua ad laudem Dei dicuntur. Unde Ambrosius (lib. 4 de Sacramentis, cap. 4): « Sermones Christi hoc conficit sacramentum: quia sermo Christi creaturam mutat; et sic ex pane fit corpus Christi, et vinum cum aqua in calicem missum fit sanguis consecratione verbi caelestis. Consecratio quibus fit verbis? Attende quae sunt verba. Accipite ergo, et comedite ex eo omnes: Hoc est corpus meum; et iterum: Accipite et bibite ex hoc omnes: Hic est sanguis meus. Per reliqua omnia quae dicuntur, laus Deo deferatur (2); oratio praemittitur pro populo, pro Regibus (3). Item Augustinus (4) (ut habetur de Consecr., dist. 2, cap. 1): « Credendum est quod in illis verbis Christi sacramenta conficiantur. Reliqua omnia nihil aliud sunt quam laudes vel observationes fidelium, et petitiones. Ecce quae sit institutio et forma huius sacramenti: ubi consideratio dignum est, quare illud sacramentum post coenam dedit discipulis. Dominus igitur Jesus ad invisibilia paternae

(1) Ita refertur in Decretis; sed Eucherii Lugdunensis potius est, ex quo in Eucharistia sua Cardinalis Perronus expresse refert, ac Eusebio Emisseno falso tribui probat lib. 1, cap. 1 et 2 (Ex edit. P. Nicolai).

(2) *Al.* refertur.

(3) *Nicolai addit* pro ceteris.

(4) Ita refertur in Decretis; sed nihil tale in Augustino nunc occurrit; habetur autem apud Paschasium lib. de corpore et sanguine Domini, ut ibidem appendix notat (Ex edit. P. Nicolai).

majestatis migraturus, celebrato cum discipulis typico pascha (1), quoddam memoriale eis commendare volens, sub specie panis et vini corpus et sanguinem suum ita eis tradidit, ut ostenderet legis veteris sacramenta, inter quae praecipuum erat agni paschalis sacrificium, in morte sua terminari, ac legis novae sacramenta substitui, in quibus excellit mysterium eucharistiae. Ideo etiam post alia dedit, ut hoc unum aeternis memoriae discipulorum infingeretur, et ab Ecclesia deinceps frequentaretur. Sed non exinde disciplinam sanxit in posterum, ut post alios cibos sumatur, quod potius a jejunis sumi oportet, sicut Apostolus docet (1 Corinth. 11), ut singulari reverentia distinetur, id est discernatur ab aliis cibis: quod Dominus Apostolis disponendum reliquit. Unde Augustinus (ad Januarium, epist. 118): « Apparet, cum primo acciperent discipuli eucharistiam, non eos acceperisse jejunos. Non ideo tamen calumniandum est universae Ecclesiae, quod a jejunis tantum semper. Placuit enim Spiritui sancto ut in honorem tanti sacramenti prius in os christiani dominicum corpus intraret quam alii cibi: ideo ubique mos iste servatur. Non enim quia post cibos dedit Dominus, ideo pransi vel coenati illud accipere debent, ut illi faciebant quos Apostolus redarguit. Nam Salvator quod vehementius commendare mysterium illius altitudinem, utinam hoc voluit infingere cordibus et memoriae discipulorum, a quibus ad passionem digressurus erat. Quo autem ordine deinceps sumeretur, Apostolus, per quos Ecclesias dispositurus erat, reservavit docendum. »

De sacramento et re.

Nunc quid ibi sacramentum sit, et quid res, videamus. Sacramentum est invisibilis gratiae visibilis forma. Forma ergo panis et vini, quae ibi videtur, est sacramentum, id est signum sacrae rei: quia praeter speciem quam ingerit sensibus, aliud aliud facit in cognitionem venire. Tenent ergo species vocabula rerum quae ante fuerunt, scilicet panis et vini. Hujus autem sacramenti gemina est res: una scilicet contenta et significata; altera significata, et non contenta. Res contenta et significata est caro Christi quam de Virgine traxit, et sanguis quem pro nobis fudit. Res autem significata et non contenta, est unitas Ecclesiae in praedestinatis, vocatis, justi-

- (1) *Al.* paschalis.

Divisio textus.

Postquam Magister determinavit de baptismo et confirmatione, hic tertio determinat de eucharistiae sacramento; et dividitur in partes duas: in prima determinat ea quae pertinent ad ipsum sacramentum; in secunda determinat de dispensantibus sacramentum, 13 dist. ibi: *Solet etiam quaeri, utrum (1) pravi sacerdotes hoc sacramentum conficere queant.* Prima in duas: in prima determinat ea quae requiruntur ad hoc sacramentum in generali; in secunda prosequitur de eis in speciali, dist. 10, ibi: *Sunt item alii praesentium insaniam transcendent.* Prima iterum in duas: in prima determinat ea quae requiruntur ad hoc sacramentum; in secunda determinat usum sacramenti, 9 dist. ibi: *Et sicut duae sunt res illius sacramenti, ita et duo modi manducandi.* Prima autem in tres: in prima determinat praecedentia eucharistiam quibus hoc sacramentum figuratur; in secunda determinat concomitantia, quibus hoc sacramentum integratur, scilicet formam et institutionem, ibi: *Hic etiam ante alia consideranda occurrunt quatuor;* in tertia determinat consequentia, quae in hoc sacramento efficiuntur vel significantur, ibi: *Nunc quid ibi sacramentum sit et*

- (1) *Al.* quicumque.
S. Th. Opera omnia. V. 7.

ficatis, et glorificatis. Haec est duplex caro Christi et sanguis. Unde Hieronymus (in cap. 1 Epist. ad Ephes.): « Dupliciter, inquit, intelligitur caro Christi et sanguis: vel illa quae crucifixa est et sepulta, et sanguis qui militis lancea effusus est; vel illa spiritualis ac divina de qua ipse ait (Joan. 6, 36): Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus; et: Nisi manducaveritis carnem meam, et biberitis ritus meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis. » Sunt ergo hic tria distinguenda. Unum quod tantum est sacramentum; alterum quod est sacramentum et res; et tertium quod est res et non sacramentum. Sacramentum et res, est species visibilis panis et vini. Sacramentum et res, caro Christi propria, et sanguis. Res et non sacramentum, mystica ejus caro. Porro illa species visibilis sacramentum est geminae rei: quia utramque rem significat, utriusque rei similitudinem gerit expressam. Nam sicut panis praeter ceteris cibis corpus refecit et sustentat, et vinum hominem laetificat atque inebriat; sic caro Christi interiori hominem plus ceteris gratis spiritualiter refecit et saginat. Unde (Psalm. 22, 5): « Calix tuus inebrians, quam praeclarus est! » Habet etiam similitudinem cum re mystica, quae est unitas fidelium: quia sicut ex multis granis conficitur unus panis, et ex pluribus acinis vinum in unum confluit; sic ex multis fidelium personis unitas ecclesiastica constat. Unde Apostolus (1 Corinth. 10, 17): « Unus panis et unum corpus multi sumus. » Unde Augustinus (de sacram. fidelium, et lib. 7 de bapt. contra Donatistas, cap. 4, et epist. 1): « Unus panis et unum corpus Ecclesia dicitur, pro eo quod sicut unus panis ex multis granis, et unum corpus ex multis membris componitur, sic Ecclesia ex multis fidelibus caritate copulante connectitur. . . . (1) Hoc mysterium panis et unitatis nostrae Christus in sua mensa consecravit. Quis accipit hoc mysterium unitatis, et non tenet vinculum panis, non accipit hoc mysterium pro se, sed contra se. Cujus etiam sacramentum est corpus Christi proprium de Virgine sumptum: quia ut corpus Christi ex multis membris purissimis et immaculatis constat: ita societas ecclesiastica ex multis personis a criminali macula liberis consistit. In ejus rei typo facta est arca Domini de lignis Setim, quae sunt impatibilia, et albae spinae similia.

- (1) *Nicolai*: et serm. de infantibus.

quid res, videamus. Secunda pars dividitur in tres: in prima determinat institutionem; in secunda formam, ibi: *Forma vero est quam ipse ibidem edidit;* in tertia movet quandam questionem, et solvit, ibi: *Ubi consideratio dignum est quare illud sacramentum post coenam dedit discipulis.*

Nunc quid ibi sit sacramentum et quid res, videamus. Hic determinat de sacramento eucharistiae per comparisonem ad significatum vel causatum ejus; et circa hoc duo facit. Primo ostendit quid sit ibi res, et quid sacramentum. Secundo concludit eorum numerum et ordinem, ibi: *Sunt igitur hic tria distinguenda et c.*

QUAESTIO I.

Hic est duplex quaestio. Prima de ipso eucharistiae sacramento. Secunda de forma ipsius.

Circa primum quaeruntur quatuor: 1.º Utrum eucharistia sit sacramentum; 2.º de significatione ejus; 3.º de institutione; 4.º de ordine sumendi hunc cibum respectu aliorum ciborum.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum eucharistia sit sacramentum.

(3 p., qu. 73, art. 1 et 4.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod

eucharistia non sit sacramentum. Ad idem enim non debent diversa ordinari. Sed confirmatio est ad perficiendum, secundum Dionysium (de eccl. Hier., cap. 3, part. 1). Cum ergo secundum ipsum eucharistia etiam sit perfectio, videtur quod superfluat hoc sacramentum.

2. Praeterea, in omni sacramento novae legis idem quod figuratur, efficitur per signum figurans. Sed species panis et vini, quae figurant corpus Christi verum et mysticum, non efficiunt illud. Ergo eucharistia non est sacramentum novae legis.

3. Praeterea, sacramentum est elementum materiale, secundum Hugonem (lib. 1 de Sacramento, part. 9, cap. 1) exterius oculis suppositum. Sed corpus Christi verum quod dicitur hic sacramentum et res similiter, non est oculis videntium suppositum. Ergo non est sacramentum.

4. Praeterea, omne sacramentum in ipsa sui susceptione consecratur et perficitur, sicut patet de baptismo, quod perficitur in ipsa ablutione. Sed eucharistia consecratur ante sumpcionem. Ergo non est sacramentum.

5. Praeterea, in omni alio sacramento illud quod est res et sacramentum, est aliquid effectum in suscipiente, sicut character in baptismo. Sed corpus Christi verum, quod ponitur hic res et sacramentum, non est aliquid in recipiente effectum. Ergo non est sacramentum ejusdem rationis cum aliis.

Sed contra est quod in collecta dicitur: *Praesta ut hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad poenam.*

Praeterea, omnis actio per ministros Ecclesiae dispensata, in qua ex ipso opere operato gratia confertur, est sacramentum. Sed eucharistia est hujusmodi. Ergo est sacramentum.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod non sit unum sacramentum, sed multa. Primo per hoc quod in collecta dicitur: *Purificet nos, Domine, haec sacramenta quae sumpsimus.*

2. Praeterea, sacramentum est in genere signi. Sed ea quae sunt in genere signi, sicut nomina, plurificantur ad pluralitatem signantium, quamvis sit idem signatum; sicut *Marcus* et *Tullius* sunt duo nomina, quamvis sit eadem res significata. Ergo cum in eucharistia sint plura signantia, sicut species panis et vini, videtur quod sint plura sacramenta.

3. Praeterea, unitas rei est ex forma sua. Sed in eucharistia sunt duae formae, una ad consecrationem panis, alia ad consecrationem sanguinis. Ergo sunt duo sacramenta.

4. Praeterea, ea quae nec in genere nec in specie conveniunt, sunt plura simpliciter. Sed corpus Christi verum cum speciebus panis et vini sunt differentia et specie et genere. Ergo sunt plura simpliciter. Cum ergo utrumque dicatur sacramentum in eucharistia, videtur quod non sit unum sacramentum.

5. Praeterea, ex duobus perfectis non fit aliquid unum. Sed Christus perfecte est sub utraque specie, scilicet panis et vini. Ergo ex his duobus non fit unum sacramentum.

Sed contra est, quia si essent duo, tunc sacramenta novae legis non essent tantum septem.

Praeterea, quaecumque ordinantur ad idem efficiendum et significandum, pertinent ad unum sacramentum. Sed omnia quae in eucharistia sunt, pertinent ad idem representandum, scilicet mortem Domini, et idem efficiendum, scilicet gratiam, per quam homo incorporatur corpori mystico. Ergo est unum tantum sacramentum.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod non convenientibus nominibus nominetur. Nomen enim proprium alieni debet imponi ex eo quod sit sibi proprium. Sed bonitas gratiae est communis omnibus sacramentis. Ergo ex hoc non debet imponi nomen proprium uni sacramento, ut dicitur eucharistia.

2. Praeterea, sicut in littera dicitur, hoc sacramentum ideo viaticum appellatur, quia in via nos reficiens, usque ad patriam deducit. Sed hoc est commune omnibus sacramentis, quae non nisi viatoribus dantur ad perveniendum ad gloriam patriae, quae est res non contenta, et significata in omnibus sacramentis. Ergo non convenienter viaticum appellatur.

3. Praeterea, causae per effectus denominari solent. Sed adducere ad communionem fidelium est effectus baptismi, secundum Dionysium (de eccl. Hierar., cap. 3), ut ex praedictis patet. Ergo baptismus magis debet dici communio vel synaxis, quam hoc sacramentum.

4. Praeterea, in quolibet sacramento fit aliquid sacrum. Sed hoc importat sacrificii nomen. Ergo sacrificium etiam non est nomen proprium hujus sacramenti.

5. Praeterea, hostia videtur idem quod sacrificium. Sed Dionysius confirmationem nominat chris-matis hostiam. Ergo neque hostia neque sacrificium est nomen proprium huic sacramento.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam questionem, quod eucharistia sacramentum quoddam est, alio tamen modo ab omnibus aliis sacramentis. Sacramentum enim secundum sui nominis proprietatem sanctitatem active importat; unde secundum hoc aliquid habet sacramenti rationem secundum quod habet rationem sanctificationis, qua sanctum aliquid fit. Dicitur autem aliquid sanctum dupliciter. Uno modo simpliciter et per se, sicut quod est subiectum sanctitatis, sicut dicitur homo sanctus. Alio modo secundario et secundum quod, ex eo quod habet ordinem ad hanc sanctitatem, vel sicut habens virtutem sanctificandi, sicut chris-ma dicitur sanctum; vel quocumque alio modo ad aliquid sanctum deputetur, sicut altare sanctum. Et ideo ea quibus aliquid fit sanctum primo modo, dicuntur sacramenta simpliciter; illa autem quibus fit aliquid sanctum secundo modo, non dicuntur sacramenta, sed sacramentalia magis. In aliis ergo sacramentis fit aliquid sanctum primo modo, sicut homo suscipiens sacramentum; non autem elementum corporale sanctificans hominem, quia hoc est sacrum secundo modo; et ideo hoc quod pertinet ad sanctificationem materiae in omnibus sacramentis non est sacramentum, sed sacramentale; sed hoc quod pertinet ad usum materiae qua homo sanctificatur, est sacramentum. In hoc autem sacramento illud quod est sanctificans hominem, est sanctum primo modo, quasi subiectum sanctitatis, quia est ipse Christus; et ideo ista sanctificatio materiae est

hoc sacramentum; sed sanctificatio hominis est effectus sacramenti. Et ideo hoc sacramentum in se consideratum, est dignius omnibus sacramentis, quia habet absolutam sanctitatem etiam praeter suscipientem; alia autem non habent nisi in ordine ad aliud; et ideo hoc sacramentum est perfectio aliorum sacramentorum; quia omne quod est per aliud, reducit ad id quod est per se, sicut patet de accidente et substantia.

Ad primum ergo dicendum, quod perfectum unumquodque est, cum attingit propriam virtutem, ut dicitur in 7 Phys. (text. 19). Virtus autem est ultimum in re, ut dicitur in 1 Cacl. et mund. (text. 116); et ideo perfectio rei consistit in hoc quod res ad sui ultimum perducatur. Est autem dupliciter ultimum rei; unum quod est in re, et aliud quod est extra rem; sicut in corporibus ultimum in corpore est superficies corporis contenti; ultimum extra est locus, qui est superficies corporis continens. Ultimum autem cujuslibet rei in seipsa est ipsa rei operatio, propter quam res est: forma enim est finis generationis, non ipsius generati, ut dicit Commentator in 2 Phys. (text. comm. 73). Unde res quae habet formam substantialem per quam est, esse non dicitur perfecta simpliciter, sed perfecta in esse, vel perfecta perfectione prima; et talem perfectionem quantum ad esse spirituale acquirit homo in baptismo, in quo est regeneratio spiritualis; et ideo Dionysius non ponit baptismum habentem vim perfectivam simpliciter, sed magis purgativam et illuminativam. Sed simpliciter perfectum dicitur quod habet operationem convenientem suae formae. In hoc enim consistit virtus rei, secundum Philosophum in 2 Ethic. (in princ.), per ejus consecutionem aliquid dicitur perfectum, ut dicitur est. Illominis autem operatio spiritualis est duplex. Una ipsius in quantum est persona privata; et quantum ad hoc perficit confirmatio, quae facit hominem non impeditum aliquo mundano timore in confessione fidei, et aliis quae ad christianam religionem spectant. Alia, in quantum est persona publica, quasi membrum principale, et influens aliis membris; et quantum ad hoc perficit sacramentum ordinis. Ultimum autem cujuslibet rei extra seipsam, est principium a quo res habet esse: quia per conjunctionem ad ipsum res compleantur et firmantur, et propter distantiam ab ipso deficiunt, sicut corruptibilia propter longe distare a primo, ut dicitur in 2 de Generat. (text. 39); et ideo primum agens habet etiam rationem ultimi finis perficientis. Fons autem christianae vitae est Christus; et ideo hoc modo eucharistia perficit, Christo conjungens; et ideo hoc sacramentum est perfectio omnium perfectionum, ut Dionysius dicit (de eccl. Hierar., cap. 3, part. 1); unde et omnes qui sacramenta alia accipiunt, hoc sacramento in fine confirmantur, ut ipse dicit.

Ad secundum dicendum, quod sicut ad species sensibiles aliorum sacramentorum se habet virtus quae interius inest, quae sanctificationem acquirit, ex qua sacramentum efficit, secundum Hugonem (lib. 1 de Sacr., part. 9, cap. 2), ita in hoc sacramento se habet ipsum corpus Christi, quod per consecrationem sub speciebus illis fit. Unde sicut in aliis sacramentis materiale elementum non est causa virtutis quae in ipso est, neque alicujus spiritualis effectus in homine, nisi mediante virtute, secundum quod ex elemento et virtute quasi unum

efficitur; ita in hoc sacramento species non sunt causa corporis Christi, neque alicujus effectus in anima spiritualis, nisi mediante corpore Christi vero, secundum quod ex speciebus et corpore Christi fit unum sacramentum. Utrum autem species illae secundum se habeant aliquem effectum corporalem, sicut aqua corporaliter abluit in baptismo, etiam non mediante spirituali virtute, infra dicitur.

Ad tertium dicendum, quod omne sacramentum est visibile; non tamen oportet quod quidquid est in sacramento, sit visibile. Videtur enim species visibilis aquae in baptismo, sed non videtur virtus spiritualis, quae secretus operatur salutem; et similiter hic videtur species, sed non videtur verum corpus Christi. Vel dicendum, quod est visibile non in se, sed in speciebus quae ipsum tegunt; sicut et substantia aliorum corporum videtur mediante colore.

Ad quartum dicendum, quod sanctitas quae est in materiis aliorum sacramentorum, non est forma sanctitatis absolute, sed secundum ordinem ad aliud, ut in 1 dist. dictum est; et ideo non est simile de aliis sacramentis et de hoc, ut ex dictis patet.

Ad quintum dicendum, quod ex hoc ipso quod alia sacramenta perficiuntur in acceptione vel collatione, contingit quod illud quod est in eis sacramentum et res, est aliquid acquisitum in suscipiente; in hoc autem sacramento aliter est, ut ex dictis patet.

Solutio II. Ad secundam questionem dicendum, quod per se unum simpliciter, et quod est numero unum, tribus modis dicitur. Uno modo sicut indivisibile est unum, ut punctum et unitas, quod neque est multa actu neque potentia. Alio modo quod est unum ex continuitate, quod tamen est multa potentia, sicut linea. Tertio modo quod est unum perfectione, sicut dicitur calcamentum unum, quia habet omnes partes quae requiruntur ad calcamentum; et haec unitas dicitur in omnibus illis ad quorum integritatem aliqua exiguntur, sicut unus homo, una domus. Et quia ad esse sacramenti multa concurrunt, sicut forma et materia, et hujusmodi; ideo ab hac unitate perfectionis dicitur sacramentum unum esse. Illa enim sunt de integritate alicujus instrumenti quae requiruntur ad operationem illam ad quam instrumentum deputatum est. Hoc autem sacramentum deputatum est ex divina institutione ad cibationem spirituales, quae per cibationem corporalem significatur. Et quia cibatio corporalis duo requirit, scilicet aliquid per modum cibi, et aliquid per modum potus; ideo ad integritatem hujus sacramenti ex divina institutione est aliquid per modum cibi, scilicet corpus Christi; et aliquid per modum potus, scilicet sanguis.

Ad primum ergo dicendum, quod dicitur pluraliter sacramenta propter materialem diversitatem signorum.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit quando utrumque signum habet integram significationem; sic autem non est hic: quia cibatio spiritualis non significatur perfecte neque per panem tantum neque per vinum tantum sumpcionem, sed per utrumque simul, sicut est in significatione nominum compositorum.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procederet, si utraque forma responderet toti sacramento; sed hoc falsum est: quia una forma respondet uni, et alia alii eorum quae ad sacramentum exiguntur.

Ad quartum dicendum, quod quamvis non sint unum in genere vel specie naturae, possunt tamen esse unum per relationem ad unam operationem, ex qua unitate sumitur unitas sacramenti.

Ad quintum dicendum, quod quamvis Christus perfectus sit sub utraque specie, non tamen quantum ad integrum unum sacramenti est sub utroque, sed quantum ad diversos usus.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod in quolibet sacramento est tria considerare; scilicet originem, perfectionem, et finem ad quem est. Origo autem omnium sacramentorum est passio Christi, de cuius latere in cruce pendentis sacramenta proluxerunt, ut sancti dicunt; perfectio autem sacramenti est in hoc quod continet gratiam; finis autem sacramenti est duplex; proximus, scilicet sanctificatio recipientis, et ultimus, scilicet vita aeterna. Haec autem per quamdam excellentiam in eucharistia inveniuntur. Quia hoc sacramentum est specialiter in memoriam dominicae passionis; unde Matthaei 26: *Quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis*; et ideo quantum ad originem vocatur sacrificium vel hostia. Similiter etiam gratiam non per modum intentionis continet sicut alia sacramenta, sed plenitudinem gratiae in suo fonte; et ideo antonomastice eucharistia dicitur. Similiter etiam quia ipsa est consummatio omnium sanctificationum, ut Dionysius dicit (ubi supra), id quod est omnium, scilicet congregari ad unum, huic sacramento attribuitur; et dicitur communio vel synaxis, quod idem est, in quantum scilicet homo congregatur ad unum et ad seipsum et ad alios, ei quod est maxime unum conjunctus. Similiter etiam quantum ad ultimum finem consequendum maximam efficaciam habet, in quantum realiter continet hoc quo janua caeli nobis aperta est, scilicet sanguinem Christi; et ideo specialiter viaticum appellatur.

Et per haec patet solutio ad objecta: quia ab eo quod est commune, aliquid antonomastice denominari potest.

ARTICULUS II.

Utrum huic sacramento figurae assignari debeant. (5 p., qu. 75, art. 6.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod huic sacramento figurae assignari non debeant. Nihil enim disponitur per aliquid sui generis; albedinis enim non est albedo, nec motus est motus. Sed sacramentum est signum. Ergo sacramentum non debet aptari aliqua figura, quia in infinitum ireret.

2. Praeterea, sacramenta veteris legis dicuntur sacramentis novae legis respondere, in quantum signant ipsa. Sacramentis autem novae legis quae sunt maximae perfectionis non respondebant aliqua sacramenta in veteri lege, ut quidam dicunt. Cum ergo hoc sacramentum sit maximae perfectionis, videtur quod non debeant ei aliqua figurae assignari.

3. Praeterea, sicut praefigurata eucharistia est in agno paschali, ita et baptismus in transitu maris rubri, ut dicitur 1 Corinth. 11. Cum ergo Magister non assignaverit aliquas figuras baptismi, videtur quod nec eucharistiae figuras assignare debet.

Sed contra, hoc sacramentum memoriale passionis Christi est specialiter. Sed passionem Christi praecipue oportebat praefigurari, per quam nos redemit, ut fides antiquorum ad redemptorem ferretur. Ergo praecipue oportebat hoc sacramentum figurari.

Praeterea, hoc sacramentum est dignissimum, et difficillimum ad credendum. Sed talia maxime consueverunt praefigurari. Ergo etc.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod Magister inconuenienter assignet figuras huius sacramenti. Hoc enim sacramentum post baptismum datur. Sed agnus paschalis praecessit transitum maris rubri, in quo baptismus est praefiguratus. Ergo non est congrua figura huius sacramenti.

2. Praeterea, in hoc sacramento aliquid offertur Deo. Sed Melchisedech non legitur Deo obtulisse, sed homini, scilicet Abrahae, cui obtulit panem et vinum, ut dicitur Gen. 14. Ergo illa oblatio non est conueniens figura huius sacramenti.

3. Praeterea, idem non est signum sui ipsius. Sed sanguis qui consecratur in altari, est illemet quem Christus in cruce fudit pro nobis. Ergo ille non est signum vel figura istius.

4. Praeterea, manna habebat in se omnem saporis suavitatem, ut dicitur Sap. 16. Sed hoc sacramentum non habet in se omnem saporem spirituale: quia sic habet effectus omnium sacramentorum, et alia sacramenta superfluerent. Ergo manna non est figura huius sacramenti.

5. Praeterea, nobilioris rei nobilior debet esse figura. Sed eucharistia est nobilissimum sacramentum quam baptismus. Cum ergo baptismus habuerit figuram quae praebat remedium ex ipso opere operato contra originale, scilicet circumcisionem; supradictae autem figurae non fuerunt tales; videtur quod fuerunt incompetentes.

6. Praeterea, in canone Missae fit mentio de sacrificio Abrahae et Abel; et similiter omnia sacrificia legalia huius veri sacrificii figura fuerunt. Ergo insufficienter posuit Magister figuras huius sacramenti.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod in lege Moysi expressus fuit figuratum hoc sacrificium quam in lege naturae. Quia, secundum Hugonem (de Sacra., lib. 2, part. 6, cap. 5), quanto magis appropinquavit passio Salvatoris, tanto signa fuerunt evidentiora. Sed ea quae fuerunt in lege Moysis, fuerunt propinqua. Ergo expressiora.

2. Praeterea, in sacrificiis legis Moysi fiebat sanguinis effusio. Sed oblatio Melchisedech fuit sanguinis sine effusione. Ergo legalia sacrificia expressius figurabant sacramentum passionis Christi quam oblatio Melchisedech.

Sed contra, Christus dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedech, non autem secundum sacerdotium legis Moysi, quod est sacerdotium Leviticum, ut patet Hebr. 7. Ergo oblatio Melchisedech magis conuenit cum sacrificio Christi quam sacrificium legis Moysi.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod sacramenta novae legis triplici-

ter se habent ad veterem legem. Quaedam enim essentialiter fuerunt in veteri lege, quamvis non ut sacramenta novae legis, sed magis secundum quod sunt in officium vel actum virtutis; sicut poenitentia, ordo, et matrimonium. Quaedam fuerunt secundum aliquid eis respondens non essentialiter, sicut baptismus et eucharistia. Quaedam autem nihil respondens habuerunt in veteri lege, sicut confirmatio et extrema unctio. Cujus ratio est, quia prima tria sacramenta non solum sunt sacramenta; sed poenitentia est actus virtutis; ordo autem pertinet ad officium dispensationis sacramentorum; matrimonium autem ad officium naturae; et ideo in quolibet lege requiruntur. Baptismus autem et eucharistia sunt sacramenta tantum gratiam continentia; et ideo ante tempus gratiae esse non debuerunt. Sed quia sunt sacramenta necessitatis, baptismus quidem quantum ad effectum, eucharistia autem quantum ad fidem ejus quod repraesentatur per ipsam; ideo oportuit quod in lege Moysi haberent aliquid respondens: sed confirmatio et extrema unctio sunt sacramenta gratiam conferentia; et ideo in veteri lege esse non debuerunt. Et quia non sunt sacramenta necessitatis, sed ejusdem superabundantis perfectionis; ideo non oportebat quod haberent aliquid respondens, cum non esset tempus plenitudinis gratiae; et ideo haec duo non fuerunt praefiguranda aliquibus expressis figuris, similiter neque prima tria, sed tantum duo media, scilicet eucharistia et baptismus.

Ad primam ergo dicendum, quod oppositae relationes possunt inesse eidem respectu diversorum, eo quod esse relativi est ad aliquid se habere, non autem proprietates absolute; et ideo in relativis contingit aliquid disponi per aliquid sui generis per accidens, et non per se; sicut filius est filius, non in quantum filius, sed in quantum pater; et similiter signi potest esse signatum. In absolutis autem non contingit hoc; unde qualitas non est qualitas nec per se nec per accidens.

Ad secundum dicendum, quod una perfectio dicitur alia minor dupliciter: aut simpliciter, aut secundum statum; sicut praemium essentiale quod aurea dicitur, est simpliciter majus quam praemium accidentale, quod dicitur aureola; sed aureola est major quantum ad statum habentis, quia non euilibet datur, sed tantummodo illis qui sunt in statu perfectionis. Et similiter dico, quod perfectio eucharistiae est simpliciter major quam perfectio confirmationis et extremae unctionis, sed illae sunt majores secundum statum: quia perfectio eucharistiae, quae est per conjunctionem ad principium sanctitatis est omnibus de necessitate salutis; sed perfectio Spiritus sancti ad robur quae est in confirmatione, vel perfectio purgationis a reliquiis peccati, quae est in extrema unctione, non sunt omnibus necessaria; et ideo perfectioni eucharistiae debet aliquid respondere in quolibet lege, non autem perfectioni confirmationis et extremae unctionis nisi in lege in qua est status perfectionis, quae est lex gratiae.

Ad tertium dicendum, quod praefiguratio eucharistiae erat magis necessaria quam baptismi, tum ratione dignitatis, tum ratione difficultatis, tum propter necessitatem fidei ejus quod figuratur in eucharistia. Tamen Magister supra aliquas figuras baptismi posuit, scilicet circumcisionem et baptismum Joannis.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod aliquid potest figurari dupliciter. Uno modo per id quod est signum et causa: et hoc modo effusio sanguinis et aquae ex latere Christi fuit (1) figura huius sacramenti. Alio modo per id quod est signum tantum; et sic quantum ad id quod est sacramentum tantum in eucharistia, fuit figura ejus oblatio Melchisedech; quantum autem ad id quod est res et sacramentum, scilicet ipsum Christum passum, fuit figura agnus paschalis; quantum autem ad id quod est res tantum, scilicet gratiam, fuit signum manna, quod reficiebat, omnem saporem suavitatis habens.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa valeret, si baptismi et eucharistiae tantum esset una figura: sunt autem plures; et ideo non est inconueniens quod aliquam figuram baptismi praecedat aliqua figura eucharistiae, et ab aliqua praecedatur; sicut praecedit agnus paschalis transitum maris rubri, et sequitur circumcisionem.

Ad secundum dicendum, quod eucharistia offertur Deo in sanctificatione hostiae, et offertur populo in ipsius sumptione; et hoc significatum fuit in oblatione Melchisedech, qui obtulit Abrahae panem et vinum, et benedixit Deo excelsio.

Ad tertium dicendum, quod nihil sub eadem specie manens est signum sui ipsius; sed aliquid secundum quod est in una specie, potest esse signum sui secundum quod est sub alia specie; et similiter est in proposito dicendum, quod aqua fluens de latere Christi figurabat populum, qui ejus sanguine redimendus et reficiendus erat; et ideo significabat aqua sanguini admixta huius sacramenti usum.

Ad quartum dicendum, quod sacramentum habet omnem suavitatem, in quantum continet fontem omnis gratiae, quamvis non ordinetur ejus usus ad omnes effectus sacramentalis gratiae. Vel dicendum, quod etiam quantum ad effectum habet omnem suavitatis effectum in reficiendo, quia hoc solum sacramentum per modum refectionis operatur. Vel dicendum, secundum Dionysium (de eccl. Hier., cap. ult.), quod omnium sacramentorum effectus huic sacramento possunt ascribi, in quantum perfectio est omnis sacramenti, habens quasi in capitulo et summa omnia quae alia sacramenta continent singillatim.

Ad quintum dicendum, quod baptismus est sacramentum necessitatis quantum ad effectum, quia delet peccatum originale, quo manente non est salus; et ideo oportebat quod in veteri lege responderet sibi aliqua figura, quae contra originale remedium praebere, scilicet circumcisio. Sed eucharistia est sacramentum necessitatis quantum ad fidem ejus quod repraesentat, scilicet opus nostrae redemptionis; et ideo non oportuit quod haberet figuram remedium praebentes, sed signantes tantum.

Ad sextum dicendum, quod quamvis in veteri lege fuerint figurae plures materialiter, tamen omnes ad has reducuntur: quia in omnibus sacrificiis et oblationibus antiquorum significabatur illud quod est res et sacramentum in eucharistia, quod etiam significatur per agnum paschalem, scilicet ipse Christus qui obtulit se Deo Patri pro nobis oblationem et hostiam. Vel dicendum, quod istae figurae repraesentant corpus Christi secundum,

(1) *Al. fuerunt.*

quod est in usu fidelium per esum, quod patet de oblatione Melchisedech, qui panem et vinum edendum obtulit Abrahae; et similiter agnus paschalis edendus a populo occidebatur; et etiam manna ad esum populi a Deo providebatur: aqua etiam sanguini admixta in passione Christi populum significat Christi sanguine communicantem. Non autem ita est in aliis sacrificiis; et ideo quamvis sint figurae Christi passi, non tamen sunt propriae figurae hujus sacramenti. Fit autem in canone Missae mentio de oblatione Abrahae et Abel magis propter devotionem offerentium quam propter figuram rei oblatam.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod quantum ad id quod est signum tantum in hoc sacramento, expressior figura hujus sacramenti fuit oblatio Melchisedech quam figurae legis Moysi; sed quantum ad id quod est res et sacramentum, expressior fuit figura legis mosaicae, qua expressus Christus passus significabatur. Et quia ritus sacramenti consistit in signis exterioribus; ideo sacerdotium Christi quantum ad ritum magis convenit cum sacerdotio Melchisedech quam cum sacerdotio levitico; et etiam quantum ad alias condiciones Melchisedech, quas Apostolus plenius prosecquitur.

Et per hoc patet solutio ad objecta.

ARTICULUS III.

Utrum aliqua fuerit necessitas instituendi hoc sacramentum. — (5 p., quaest. 75, art. 3 et 3.)

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod nulla fuit necessitas instituendi hoc sacramentum. Veniente enim veritate debet cessare figura. Sed hoc sacramentum agitur in figuram dominicae passionis, quae jam realiter venit. Ergo non debuit hoc sacramentum institui.

2. Praeterea, eadem in actione aliquid instituitur et a contraria dispositione removetur. Sed ad eandem actionem non debet institui nisi unum sacramentum, sicut unum instrumentum est unius actionis. Cum ergo per baptismum mundemur a malo, videtur quod non oportuit institui aliquod sacramentum per quod in bono confirmemur, scilicet eucharistiam, ut in littera dicitur.

3. Praeterea, ex eisdem ex quibus sumus, et nutrimur, ut in 2 de Generat. (text. com. 50) dicitur. Sed per baptismum, qui est spiritualis regeneratio, acquirimus esse spirituale, ut Dionysius dicit (cap. 2 eel. Hier., part. 1). Ergo per gratiam reficimur baptismalem; et ita non oportet hoc sacramentum institui ad spiritualiter reficiendum, ut in littera dicitur.

Sed contra, ad perfectionem corporis exigitur quod membra capiti conjungantur. Sed per hoc sacramentum membra Ecclesiae suo capiti conjunguntur; unde Joan. 6, 57, dicitur: *Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo.* Ergo necessaria fuit hujus sacramenti institutio.

Praeterea, caritas non est minus necessaria quam fides. Sed habemus unum sacramentum fidei, scilicet baptismum. Cum ergo caritatis sacramentum sit eucharistia, unde et communio dicitur; videtur quod ejus institutio fuerit necessaria.

QAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod ante adventum Christi debuerit institui. Christus enim esse caput hominum iustorum qui fuerunt a principio mundi, ut in 3 lib., dist. 15, qu. 2, art. 2, quaest. 2 ad 4, dicitur est. Si ergo per hoc sacramentum membra capitis mystico (1) suo capiti conjungantur, videtur quod debuerit a principio mundi institui.

2. Praeterea, populus Israel fuit populus Deo dilectissimus; unde dicitur Exod. 4, 22: *Filius meus primogenitus Israel.* Sed hoc sacramentum est sacramentum caritatis, ut dicitur est. Ergo debuit institui adhuc priore (2) populo habente statum.

3. Praeterea, hoc sacramentum dicitur viaticum, quia tendentes ad patriam in via confortat, et quotidianos etiam lapsus reparat. Sed patres qui erant ante adventum Christi, ad patriam tendebant, hospites sui ad cibatum, quia nutriti et nutritum fit unum; alia vero (2) tangibilia agunt efficiendo aliquas impressiones in eo quod tangitur, sicut patet de calido et frigido, et hujusmodi. Et ideo eum omne sacramentum in figura alicujus rei sensibilis proponi debeat, convenienter sacramentum in quo ipsum Verbum incarnatum nobis conjungendum continetur, proponitur nobis in figura cibi, non quidem convertendi (5) in nos per suam conjunctionem ad nos, sed potius sua conjunctione nos in ipsum convertens, secundum quod Augustinus ex persona Verbi incarnati dicit (lib. 7 Confess., cap. 10): *Non tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuae; sed tu mutaberis in me.*

Sed contra, hoc sacramentum continet Verbum incarnatum realiter. Ergo institui non potuit ante incarnationem Verbi.

Praeterea, hoc sacramentum continet gratiae plenitudinem; unde et eucharistia dicitur. Sed tempus plenitudinis inchoat ab incarnatione Christi. Ergo ante incarnationem hoc sacramentum institui non potuit.

QAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod post passionem institui debuit. Quia hoc sacramentum est in memoriam dominicae passionis, ut patet 1 Corinth., 11. Sed memoria praeteritorum est. Ergo et praeterita passione Christi institui debuit.

2. Praeterea, eucharistia non nisi baptizatus debet dari. Sed baptismus fuit institutus post Christi passionem, quando Dominus discipulis formam baptizandi dedit, Matth. ult. Ergo et post passionem institui debuit eucharistia.

3. Praeterea, in his quae sibi invicem continue succedunt, ultimum primi debet conjungi primo secundi. Sed Dominus voluit in coena ostendere terminationem veteris legis, et continuationem novae legis ad ipsam, ut ex littera habetur. Ergo debuit post coenam paschalem statim institui primum sacramentum novae legis, et alia per ordinem; et sic post passionem eucharistiam, quae est ultimum.

4. Sed contra, videtur quod debuerit institui a principio praedicationis Christi. Quia quae primo capiuntur, arcetis memoriae imprimuntur, ut patet de his quae homo a pueritia capit. Sed Dominus voluit ut hoc sacramentum arcetissime memoriae commendaretur. Ergo debuit a principio hoc institui.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod in quolibet genere actionum in quo inventiuntur plures actiones ordinatae diversis agentibus ordinatis distributae, oportet quod principalis illarum actionum attribatur principali agenti, cuius virtute secundarii agentes operantur

(1) Forte corporis mystici, vel redundat capitis.
(2) Al. proprie.

secundarias actiones; sicut patet in artibus quae sub invicem (1) continentur, ut militaris, equestris, et frenorum factrix. Et quia invenimus diversas actiones sacramentales diversis sacramentis distributas, quae in virtute Verbi incarnati agunt, oportet ad perfectam actionem hujus generis esse aliquam sacramentalem actionem quae ipsimet principali agenti attribatur, quod est Verbum incarnatum; et ideo oportuit esse sacramentum eucharistiae, quod ipsum Verbum incarnatum contineret, ceteris sacramentis tamen in virtute ipsius agentibus; et ideo convenienter in figura cibi hoc sacramentum institutum est: quia inter alios sensus solus tactus est cui suum sensibile realiter conjungitur, similitudinibus tantum sensibilem ad alios sensus per medium pervenientibus: gustus autem tactus quidam est: et inter alia quae ad tactum pertinent, solus cibus est qui agit per conjunctionem sui ad cibatum, quia nutriti et nutritum fit unum; alia vero (2) tangibilia agunt efficiendo aliquas impressiones in eo quod tangitur, sicut patet de calido et frigido, et hujusmodi. Et ideo eum omne sacramentum in figura alicujus rei sensibilis proponi debeat, convenienter sacramentum in quo ipsum Verbum incarnatum nobis conjungendum continetur, proponitur nobis in figura cibi, non quidem convertendi (5) in nos per suam conjunctionem ad nos, sed potius sua conjunctione nos in ipsum convertens, secundum quod Augustinus ex persona Verbi incarnati dicit (lib. 7 Confess., cap. 10): *Non tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuae; sed tu mutaberis in me.*

Ad primum ergo dicendum, quod secundum Dionysium nostra hierarchia est media inter caelestem et eam quae in veteri lege erat. Tempore enim legis erat veritas promissa tantum; sed in statu novae legis est veritas inchoata per Jesum Christum; in patria autem erit veritas consummata. Et ideo in veteri lege figurae sine rebus proponantur; in nova autem proponuntur figurae eum rebus; in patria autem res sine figuris. Et ideo orat Ecclesia ut quod nunc spe gerimus in via, rerum veritate capiamus in patria.

Ad secundum dicendum, quod obiecto illa procedit de perfectione illa qua aliquid ad formam receptam perficitur, qualis perfectio fit per baptismum; non autem de illa quae est per conjunctionem ad principium perfectionis, quae fit per eucharistiam, ut supra dicitur est.

Ad tertium dicendum, quod de nutrimento corporali verum est nos eisdem nutririi ex quibus sumus, quia oportet cibum carnis nostrae in nos transmutari, et ideo oportet quod nobiscum in materia conveniat; secus autem de cibo spirituali, qui nos in seipsum transmutat.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod sicut dicitur est, in hoc sacramento ipse Christus, qui est sanctificationis principale agens, realiter nobis proponitur. In veteri autem lege non exhibebatur, sed promittebatur, incarnatione nondum facta; et ideo in veteri lege hujus sacramenti institutio esse non potuit. Unde sacramenta veteris legis habebant se ad modum sensibilium quae per medium cognoscuntur, quae quidem realiter sentienti non con-

(1) Al. sibi invicem.
(2) Al. deest vero.
(3) Al. convenienti.

junguntur, sed suas similitudines ad sensus a longinquo transmittunt. Sacramenta vero alia novae legis, in quibus virtus Christi operatur, cum ipsum realiter non continent, assimilantur sensibilibus jam dictis, quae quidem non incorporantur sentienti, sed secundum aliquam qualitatem immutant. Hoc autem sacramentum, ut dicitur est, quasi majoris perfectionis, similatur illi sensibili quod incorporatur sentienti, scilicet cibo; unde magis distat a modo sacramentorum veteris legis quam sacramenta novae legis.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus ab initio mundi erat caput sanctorum, non quasi habens actu conformitatem in natura cum membris Ecclesiae, incarnatione nondum facta, sed solum secundum fidem incarnationem expectantium; et ideo conjunctio corporis mystici ad suum caput pro tempore illo non poterat fieri per aliquod sacramentum realiter continens ipsum caput membris conforme, sed poterat per aliqua sacramenta figurari.

Ad secundum dicendum, quod populus Israel erat dilectissimus pro tempore illo comparatione aliorum populorum, qui idolis serviebant, non autem comparatione populi novi testamenti, de quo dicitur 1 Petr. 2, 9: *Vos estis gens sancta, populus acquisitionis.* Vel dicendum, secundum Apostolum Rom. 9: Non qui sunt secundum carnem, sed qui ex promissione, hi computantur in semine. Unde populus novi testamenti non excluditur ab illo privilegio amoris ratione cuius Israel primogenitus Dei dicebatur.

Ad tertium dicendum, quod quamvis antiqui patres in via essent, tendentes ad patriam, non tamen erant in statu perveniendi ante Christi incarnationem; et ideo non competeat pro tempore illo viaticum esse, quo statim ad patriam perducinguntur.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod propter quatuor rationes hoc sacramentum in coena institui debuit, et non ante. Prima apparet ex ipsa necessitate sacramenti assignata: quia ad perfectionem nostram exigebatur ut caput nostrum etiam nobis realiter conjungeretur; et ideo quamdiu sub propria specie cum hominibus conversatus est, non oportebat hoc sacramentum institui, sed quando ejus corporali praesentia destituenda erat Ecclesia; et haec ratio tangitur in littera ab Eusebio (Eusebio): *Quia, inquit, corpus assumptum ablaturus erat etc.* Secunda sumitur ex ejus figura. Christus enim quamdiu in mundo conversatus est, figuras legis observare voluit, factus sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret. Et quia veniente veritate cessat figura, ideo non debuit hoc sacramentum institui nisi Christo ascenden- tere pro morte, quando figurae veteris legis terminandae erant. Tertia ratio sumitur ab ipsa representatione hujus sacramenti. Est enim representativum dominicae passionis; et ideo congrue jam passione imminente instituitur. Quarta ratio sumitur ex ritu quo frequentandum est hoc sacramentum, ut ultimo traditum magis memoriae teneretur.

Ad primum ergo dicendum, quod imminente passione corda discipulorum magis erant affecta ad passionem, quam passione jam peracta, quando jam erant immemores pressurae passionis propter gaudium resurrectionis; et ideo memoriae passionis

magis erat eis proponendum ante quam post. Nec tunc erat memoriale, sed instituebatur ut in memoriam in posterum celebrandum.

Ad secundum dicendum, quod baptismus etiam ante passionem institutus est quantum ad aliquid, ut supra dictum est; et praeterea non oportet quod sit idem ordo institutionis sacramentorum et perceptionis: quia ad finem qui nobis praestituitur, ultimo pervenimus. Sed eucharistia est quodammodo finis baptismi: quia per baptismum aliquis consecratur ad eucharistiae perceptionem, sicut per ordinem ad ejus consecrationem. Et ideo ratio non procedit.

Ad tertium dicendum, quod quamvis hoc sacramentum sit quasi ultimum in perceptione, est tamen primum in intentione. Institutio autem ordini intentionis respondet; et ideo terminatis sacramentis legalibus hoc primo instituendum fuit.

Ad quartum dicendum, quod ratio illa procedit de illis quae a principio quis capere potest. Apostoli autem a principio non tanti capaces erant mysterii; et ideo in fine hoc eis proponendum fuit. Et praeterea ratio illa procedit de illis quae memoriae imprimuntur propter seipsa; in illis autem quae memoriae imprimi affectio ad dicentem, secus est: quia tunc firmius imprimuntur quando affectionis motus ad dicentem major sentitur. Quanto autem aliquis ad amicum diutius conversatur, fit major dilectio; et quando ab amicis separatur, sentitur motus dilectionis ferventior propter dolorem separationis; et ideo verba amicorum a nobis recedentium finaliter dicta magis memoriae imprimuntur.

ARTICULUS IV.

Utrum hoc sacramentum a non jejunis licite sumi possit. — (5 p., qu. 80, art. 8.)

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod hoc sacramentum a non jejunis licite sumi possit. Hoc enim sacramentum a Domino in coena institutum est. Sed Ecclesia observat ea quae Dominus servavit in sacramentorum traditione, sicut formam et materiam. Ergo et ritum deberet servare, ut jam praeceptum hoc sacramentum traderetur.

2. Praeterea, 1 Corinth. 11, 55, dicitur: *Dum convenitis ad manducandum, invicem expectate. Si quis autem esurit, domi manducet.* Loquitur autem de manducatione corporis Christi. Ergo postquam aliquis domi manducaverit, potest in Ecclesia corpus Christi manducare licite.

5. Praeterea, de Consecratione, dist. 4 (cap. Sacramenta ex concil. Chartag. 5, cap. 8) dicitur: *Sacramenta altaris non nisi a jejunis hominibus celebrantur, excepto uno die anniversario, quo coena Domini celebratur.* Ergo ad minus illo die potest aliquis post alios cibos corpus Christi sumere.

Sed contra est quod dicitur de Consecr., dist. 2 (ubi sup. cap. *Liquido apparet*, § 1): *Placuit Spiritui sancto in honorem tanti sacramenti prius in os Christiani dominicum corpus intrare.*

Praeterea, hoc sacramentum cum magna reverentia sumendum est. Sed post cibum non est aliquis ita sobrius et modestus sicut ante. Ergo non debet post cibum sumi.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod non quaelibet cibi sumptio perceptionem hujus sacramenti impedit. Quia sumptio cibi et potus in parva quantitate in nullo sobrietatem dimittit, immo magis auget naturam confortando. Sed ideo oportet a jejunis sumi, ut cum reverentia sumatur et sobrietate. Ergo non quaelibet sumptio cibi impedit perceptionem hujus sacramenti.

2. Praeterea, ad perceptionem hujus sacramenti exigitur quod homo sit jejunus. Sed quaedam sunt quae non frangunt jejunium, sicut aqua, et medicinae quaedam. Ergo videtur quod post earum sumptionem homo possit hoc sacramentum percipere.

5. Praeterea, corpus Christi sicut in os intrat, ita in ventrem trajicitur. Sed si aliqua cibi reliquiae in ore remaneant, et postmodum de mane in ventrem trajiciantur, non impeditur quis a sumptione corporis Christi: quia hoc posset sacerdoti accidere etiam dum est in ipsa celebratione sacramenti, quando non deberet a sumptione corporis Christi desistere. Ergo nec cibum in os missus debet perceptionem hujus sacramenti impedire, in parva quantitate sumptus.

Sed contra est quod ex hoc ipso sacramento reverentia exhibetur quod prius in os corpus Domini sumitur a Christianis. Sed quicumque cibum praeponeatur, et in quacumque quantitate, non esset corpus Domini prius acceptum. Ergo quaelibet sumptio cibi impedit a perceptione hujus sacramenti.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod homo non statim debet comedere post corporis Christi sumptionem, per hoc quod dicitur de Consecr., dist. 2 (cap. *Tribus ex epist. 2 Clementis Papae IX*): *Si mane dominica portio editur, usque ad sextam ministri jejunent qui eum consumperunt; et si in tertia vel quarta hora acceperint, jejunent usque ad vesperam.*

2. Praeterea, non minor reverentia exhibenda est sacramento jam sumpto quam sumendo. Sed ante perceptionem non est aliquis cibum sumendus. Ergo nec post, quousque in ventre remaneat. Sed contra est contraria consuetudo totius Ecclesiae.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam questionem, quod hoc sacramentum a jejunis tantum percipi debet, nisi propter necessitatem imminentis mortis, ne contingat sine viatico ex hac vita transire: quod oportet in reverentiam tanti sacramenti, praecipue propter ritum institutum esse (1). Primo propter ipsam sanctitatem sacramenti; ut os Christiani, quo sumendum est, non sit alio cibo prius imbutum, sed quasi novum et purum ad perceptionem ejus reservetur. Secundo propter devotionem quae exigitur ex parte recipientis, et attentionem quae ex cibis acceptis impediri posset, fumis a stomacho ad caput ascendentibus. Tertio propter periculum vomitus, vel alicujus hujusmodi.

Ad primum ergo dicendum, quod forma et

(1) *At.* quod oportet esse in reverentiam tanti Sacramenti praecipue propter tria instituta Ecclesiae.

DIST. VIII. QUAEST. I. ART. IV. ET QUAEST. II. PROL.

materia sunt servata a Domino instituentem hoc sacramentum quasi essentialia sacramento; et ideo oportuit quod Ecclesia haec retineret. Sed ordinem sumendi servavit Dominus quasi convenientem institutioni sacramenti; unde non oportet quod Ecclesia servet: quia non oportet quod illud quod convenit principio vel generationi alicujus rei competat ei quando jam est in esse perfecto; et similiter quod competit sacramento quantum ad sui institutionem, non oportet quod competat ei quantum ad suum usum.

Ad secundum dicendum, quod Apostolus non intendit quod fideles post cibos sumptos domi in Ecclesia corpus Christi sumant; sed illos redarguit quia hunc cibum volebant aliis cibis commiscere, quos in Ecclesia sumebant.

Ad tertium dicendum, quod forte Ecclesia aliquo tempore sustinuit in die coenae sumi corpus Christi post alios cibos in representationem dominicae coenae; sed nunc abrogatum est decretum illud per communem consuetudinem: vel loquitur quantum ad astantes qui non sumunt.

Solutio II. Ad secundam questionem dicendum, quod, sicut dictum est, in reverentiam sanctitatis hujus sacramenti institutum est quod os Christiani suscipiant corpus Christi quasi novum ad ipsum sumendum accedat. Quaelibet autem cibi assumptio hanc auferret novitatem; et ideo quaelibet cibi sumptio impedimentum praebet eucharistiae sumptioni.

Ad primum ergo dicendum, quod legis praeccepta se habent ad ea quae agenda sunt sicut universalis ad singularia, ut dicitur in 3 Ethic. (cap. 13). Quia enim legislator non potest ad omnes eventus attendere, oportet quod ad ea quae in pluribus accidunt attendens, universalem legem constituat, ut lex universalis sit. Et quia ut frequenter per cibum turbatur hominis discretio et sobrietas, quae praecipue in hoc sacramento exigitur, ideo universaliter prohibitum est post cibum corpus Christi sumi, quamvis aliqua cibi sumptio non impediatur rationem; praecipue cum nihil periculi accidat, si post cibum sumptum abstinenceatur a perceptione hujus sacramenti, quia in articulo necessitatis licet sumere post alios cibos.

Ad secundum dicendum, quod duplex est jejunium; scilicet naturae et Ecclesiae. Jejunium naturae est quod quis jejunus dicitur ante cibum sumptum illa die, etiam si pluries postea comesturus sit: et quia hoc jejunium dicitur ex privatione cibi praesumpti, ideo quaelibet cibi sumptio hoc jejunium tollit. Jejunium autem Ecclesiae est quod dicitur jejunans secundum modum ab Ecclesia institutum ad carnis afflictionem; et hoc jejunium manet etiam post unicam comestionem, nec solvitur nisi per secundam sumptionem illorum quae in cibum et refectionem de se consueverunt assumi; et ideo ea quae propter alios cibos accipi consueverunt, vel digerendos (1), sicut electuaria, vel deducendos per membra, sicut potus vini aut aquae, hujusmodi jejunium non solvunt quamvis etiam aliquo modo nutriant. Ad debitam ergo sumptionem dominici corporis non exigitur jejunium Ecclesiae, quia etiam praeter dies jejunii hoc sacramentum celebratur; sed requiritur jejunium naturae propter reverentiam sacramenti; et ideo se-

endum communem sententiam electuaria et vinum praesumpta impediunt a perceptione eucharistiae. Sed de aqua, diversa est opinio. Quidam enim dicunt, quod quia nullo modo nutrit, non solvit neque jejunium naturae neque jejunium Ecclesiae. Sed quamvis aqua in se non nutriat, tamen commixta nutrit. In stomacho autem oportet quod aliis humoribus admisceatur; et ideo in nutrimentum edere potest; et propter hoc alii probabiliter et securius dicunt quod etiam post aquae potum corpus Christi non sumendum est.

Ad tertium dicendum, quod jejunium naturae dicitur per privationem actus comestionis, secundum quod comestio etiam potationem includit. Comestio autem principaliter dicitur a sumptione exterioris cibi, quamvis terminetur ad trajectionem cibi in ventrem, et ulterius ad nutritionem; et ideo quae interius geruntur sine exterioris cibi sumptione, non videntur solvere jejunium naturae, nec impedire eucharistiae perceptionem, sicut deglutitio salivae; et similiter videtur de his quae intra dentes remanent, et etiam de eructationibus: tamen propter reverentiam, nisi necessitas incumbat, potest sine periculo abstineri.

Solutio III. Ad tertiam questionem dicendum, quod secundum consuetudinem Ecclesiae propter reverentiam tanti sacramenti, post ejus sumptionem homo debet in gratiarum actione persistere; unde etiam in Missa oratio gratiarum actionis post communionem dicitur, et sacerdotes post celebrationem suas speciales orationes habent ad gratiarum actionem; et ideo oportet esse aliquod intervallum inter sumptionem eucharistiae et aliorum ciborum. Sed quia non requiritur magnum intervallum, et quod parum deest, nihil deesse videtur, ut dicitur in 2 Phys. (text. com. 56); ideo possemus sub hoc sensu concedere quod statim potest aliquis cibos alios sumere post eucharistiae sumptionem.

Ad primum ergo dicendum, quod illud decretum loquitur secundum consuetudinem primitivae Ecclesiae, quando propter paucitatem ministrorum rarius Missarum solemniter celebrabantur, et cum majori praeparatione. Unde Dionysius narrat de Carpo in suis epistolis (epist. 8 ad Demophilum, prope finem) quod nunquam Missam celebrabat nisi aliqua divina revelatione prius percepta; et ideo nunc per contrariam consuetudinem abrogatum est.

Ad secundum dicendum, quod sacramentum post sui sumptionem, effectum proprium causat; et ideo oportet actualiter in ipsa sumptione cor hominis in devotione persistere: sed post perceptionem sufficit quod habitu devotio teneatur, quia non potest semper in actu esse; et ideo ea quae possunt actum impedire, prohibentur magis ante sumptionem sacramenti quam post.

QUAESTIO II.

Deinde quaeritur de forma hujus sacramenti; et circa hoc quaeruntur quatuor: 1.º de forma qua corpus Christi consecratur; 2.º de forma qua consecratur ipsius sanguis; 3.º de virtute utriusque; 4.º de comparatione unius ad aliam.

(1) *At.* dirigendos.
S. Th. Opera omnia. V. 7.